

ANDRZEJ ŻEBROWSKI
IZABELA SZKURŁAT

ZAGROŻENIA DLA LUDNOŚCI CYWILNEJ
W GLOBALNYM ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA
WYBRANE ASPEKTY

THREATS TO CIVILIANS IN A GLOBAL SECURITY ENVIRONMENT
SELECTED ASPECTS

Abstract. The human environment is a co-opting of positive and negative threats, accompanied by a war of nerves. The evolving and dynamically changing security space of individual states is the source of many complex threats with diverse backgrounds. They very often overlap, which means that they are difficult to identify and combat. They occur in non-military as well as military spheres. Their multifaceted nature means that particular aspects may dominate, if not at the beginning of a particular situation, then they will emerge during. However, it should always be borne in mind that political threats will predominate. It is also important that the emergence of one threat entails another. Particularly dangerous are the natural and deliberate threats associated with negative human activities that threaten both him and his environment. He has at his disposal a wide range of tools to carry out destructive activities. Knowledge of the risks and their monitoring allows anticipatory measures to be taken to minimise the loss of resources.

Keywords: security; military threats; non-military threats; conflict; crisis.

Prof. dr hab. inż. ANDRZEJ ŻEBROWSKI – Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „APEIRON” w Krakowie, Wydział Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych; adres do korespondencji: ul. Basztowa 10, 31-143 Kraków; e-mail: andrzejzebrowski@onet.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2779-9444>.

Dr IZABELA SZKURŁAT – Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Instytut Bezpieczeństwa i Zarządzania; adres do korespondencji: ul. Kozińskiego 6-7, 76-200 Słupsk; e-mail: izabela.szurlat@upsl.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6320-8421>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

WPROWADZENIE

W artykule zostały przedstawione problemy dotyczące zagrożeń pozamilitarnych i militarnych, uzasadniających uruchomienie procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym. Problemy te występują w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym państwa, ich źródłem są siły przyrody (żywioty) i celowa szkodliwa działalność człowieka. Ich skala i dynamika kształtują zarówno globalną przestrzeń bezpieczeństwa, jak i poszczególnych państw. Trwającym przemianom cywilizacyjnym towarzyszy wiele złożonych zjawisk i procesów, które generują zagrożenia dla człowieka i jego środowiska. Szczególnie niebezpieczne są zagrożenia celowe, których źródłem jest działalność człowieka poprzez naruszenie obowiązującego porządku prawnego (krajowego i międzynarodowego). Szerokie spektrum zagrożeń wpisuje się w trwające przemiany cywilizacyjne, które zdominowane są przez rewolucję naukowo-techniczną, ze wskazaniem na techniki teleinformatyczne i komunikacyjne oraz na Internet. Techniki te wspierają działalność człowieka, ale są także źródłem wielu nowych zagrożeń, tak w sferze militarnej, jak i pozamilitarnej. Wiedza na ich temat pozwala podmiotom uczestniczącym w procesie zarządzania kryzysowego na przygotowanie: struktur, zabezpieczenia materiałowo-technicznego i przygotowanie społeczeństwa celem niedopuszczenia do powstania zagrożeń lub zminimalizowania ich negatywnych następstw. Wymaga to jednak dysponowania systemem rozpoznania, pełniącego jednocześnie rolę systemu alarmowania i powiadamiania, który powinien być ukierunkowany na monitorowanie zagrożeń znajdujących się w otoczeniu zewnętrznym i wewnętrznym państwa.

Główny problem badawczy artykułu sformułowano w postaci następującego pytania: jak zagrożenia wpływają na zarządzanie kryzysowe? Autorzy postawili także pytania szczegółowe, a mianowicie: 1) Jakie typy zagrożeń wyróżniamy? 2) Jak rozwój nauki i techniki wpływa na zagrożenia? 3) Jakim zagrożeniem jest współczesna komunikacja i prowadzona wojna informacyjna? Artykuł został przygotowany na podstawie analizy literatury oraz aktów prawnych, zastosowano również obserwację oraz opis. W artykule uwzględniono poglądy różnych autorów.

1. ŚRODOWISKO WSPÓŁCZESNYCH PAŃSTW

Asymetryczne i zmieniające się współczesne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego zbudowane jest z wielu niewiadomych, gdzie najwięksi gracze stosunków międzynarodowych wykorzystują swoje potencjały polityczno-demograficzne,

ekonomiczno-gospodarcze, naukowo-techniczne, technologiczne i militarne do realizacji swoich partykularnych celów narodowych (w tym i indywidualnych ambicji). Tak istotne zmiany zostały zapoczątkowane przez rozpad bipolarnego podziału świata – rozpad Związku Radzieckiego, Układu Warszawskiego i RWPG, połączenia państw niemieckich, podziału Czechosłowacji na dwa państwa: Czechy i Słowację. W Europie Środkowo-Wschodniej powstała wówczas pustka w systemie bezpieczeństwa, co skłoniło elity polityczne do poszukiwania nowej jego formuły, w tym parasola atomowego. Na uwagę należy mieć także to, że brak granic administracyjnych i politycznych pozwolił globalizacji na wpisywanie się bez przeszkód w ówczesny porządek gospodarczy, polityczny i społeczny.

Oznacza to, że upadek dwubiegunowego podziału świata otworzył drzwi dla ekspansji bezwzględnej globalizacji, za którą stoi globalny kapitał finansowy, będący połączeniem kapitału przemysłowego, handlowego i bankowego. Dominuje on w gospodarce międzynarodowej i dyktuje warunki podmiotom uwikłanym w jego pajęczynę.

Rozpad ówczesnego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego oznaczał początek kształtowania się jakościowo nowych stosunków międzynarodowych (w tym i gospodarczych). To także początek złożonych i nieprzewidywalnych zjawisk oraz wyjątkowo nieprzyjanych sytuacji, które można zaobserwować we współczesnym świecie (por. Lewandowski, 2023, s. 5-6).

W związku z powyższym „można zaobserwować jednoczesne dążenie do ujednolicenia i różnicowania, tendencje uniwersalistyczne i partykularystyczne rywalizują ze sobą” (Wassmund, za: Tymanowski, 2001, s. 1). Jest to szczególnie widoczne w sferach: politycznej, społecznej, ekonomiczno-gospodarczej, kulturowej, wyznaniowej i ideologicznej, a także w nieprzestrzeganiu traktatów rozbrojeniowych (co skutkuje niekontrolowanym wyścigiem zbrojeń). Decyzje polityków, które przekładają się na praktyczne działania, pogłębiają patologie istniejące we wskazanych obszarach, a także są źródłem nowych, nieznanych działań, o trudnych do przewidzenia skutkach, oplatających globalną przestrzeń bezpieczeństwa. Najczęściej są to procesy, które nie tylko trudno rozpoznać, zdiagnozować, ale i zahamować.

W okresie 33 lat przemian wielu badaczy zwraca uwagę na zjawiska, zdarzenia i procesy mające znaczący wpływ na charakter i dynamikę zmian zachodzących nie tylko w stanie pokoju, ale także generujących zagrożenia określane jako sytuacje kryzysowe, co niekiedy kończy się użyciem przemocy zbrojnej. Z uwagi na zasięg tych zmian przyjęto nazywać je globalnymi.

Przy wielu definicjach globalizacja jest rozumiana jako „wyczuwalne poczucie bycia nieograniczonym w swych codziennych działaniach we wszystkich

wymiarach gospodarki, informacji, ekologii, techniki, konfliktów transkulturowych i społeczeństwa obywatelskiego, będące w zasadzie czymś znanym, a jednocześnie niepojętym [...]” (Beck, za: Tymanowski, 2001, s. 44).

W globalnej przestrzeni bezpieczeństwa dominują czy też walczą o przywództwo wyłącznie państwa silne o ugruntowanych i dynamicznie rozwijających się potencjałach: obronno-gospodarczym, naukowo-technicznym (np. przewaga w dostępie do sztucznej inteligencji), technologicznym i wojskowym. Warunki w tym środowisku dyktują również wielkie korporacje przemysłowo-handlowe (narodowe i ponadnarodowe). To one dyktują warunki państwom słabym i zależnym. Wola podporządkowania nabiera szczególnego wymiaru, kiedy państwo (państwa) są atrakcyjne z punktu widzenia wskazanych podmiotów, co czyni je szczególnie podatnymi na ofensywne działania przede wszystkim polityczne (por. H.T.D. Linh, T.N. Linh, 2022, s. 88-89)

Należy zaznaczyć, że globalizacja prowadzi do zacierania się granic pomiędzy podmiotami narodowymi a uniwersalnymi. W ten sposób tworzy się przestrzeń transnarodowa (por. Giddens, 1999, s. 33)

„Ta przestrzeń niesie ze sobą nową stratyfikację: państwa wmontowane w procesy globalizacyjne pozostają w miarę silne wtedy, kiedy sterują procesami globalizacyjnymi, ale te, które są odporne na nie, marginalizują się coraz bardziej i trzeba jak najczęściej pytać o to, ku czemu mogą prowadzić takie odczucia w krajach zakłętą kręgu ubóstwa” (Łomny, 1995, s. 95).

Państwa, które znajdują się w tym kręgu, nie mają szans na jego opuszczenie bez pomocy zewnętrznej. Ponadto procesy zachodzące w ich otoczeniu wewnętrznym najczęściej prowadzą do destabilizacji, której źródłem są przede wszystkim decyzje polityczne sprawujących władzę, co w skrajnych przypadkach może prowadzić do sytuacji kryzysowej, wymuszającej na uprawnionych podmiotach politycznych wprowadzenie rozwiązań nadzwyczajnych (najczęściej użycie zwartych pododdziałów policji).

Trwa w globalnej przestrzeni bezpieczeństwa kooperacja negatywna oraz wyścig o dominację w sferach: politycznej, ekonomiczno-gospodarczej, finansowej, naukowo-technicznej, technologicznej, dostępu do zasobu surowców energetycznych i bezpiecznej wody pitnej, w sferze informacyjnej (w tym o charakterze niejawnym), a także wojskowej – gdzie geopolityka, geostartegia i geoeconomia mają kluczowe znaczenie dla mocarstw i państw dążących do pozycji mocarstw globalnych i regionalnych. Prowadzone agresywne działania są podporządkowane ich celom strategicznym.

Można postawić tezę, że globalizacja ukierunkowana jest na wyzysk polityczny, polityczno-militarny, ekonomiczno-gospodarczy, naukowy, technologiczny oraz

kulturowy państw, co stanowi zagrożenie dla jednostek, grup społecznych, narodów. Wyzysk zawsze jest celowy i obecny w życiu człowieka, który wykorzystuje słabość, nieporadność, bierność podmiotu, a także jego przyzwolenie, jeśli bez oporu poddaje się tego rodzaju działalności. „Wyzyskiwanie innych zawsze oznaczało i oznacza, że za korzyści osiągnięte przez jednych ludzi, jakieś koszty ponoszą drudzy ludzie” (Borkowski, 2014, s. 59).

Nacisk polityczny to droga do wyzysku zgodnie z celem podmiotu agresywnego, silnego i narzucającego swoją wolę podporządkowania. Jest adaptowany dla potrzeb dominującej globalizacji przede wszystkim w sferze ekonomiczno-gospodarczej, gdzie podmiot (podmioty) dominujący ukierunkowany został na marginalizowanie społeczeństw. Jest to przejawem powszechnej praktyki podporządkowywania i zdobywania przewagi nad społeczeństwami, które z różnych przyczyn łatwo ulegają uzależnieniu, niekiedy dążąc dzięki temu do poprawy swojej sytuacji życiowej. Takie podejście jest z gruntu błędne i prowadzi najczęściej do pata politycznego, gospodarczego, finansowego, wojskowego, biedy, głodu, niezadowolenia (wystąpienia przeciwko władzy), a w konsekwencji do masowej migracji ludności.

Współczesny wyzysk silnych wobec słabych i podporządkowanych państw to konsekwencja ich słabości politycznej, ekonomiczno-gospodarczej, naukowej, technicznej, technologicznej i wojskowej, a także słabej pozycji w środowisku międzynarodowym, podatności na wszelkie obietnice, przy czym prawdziwy cel owych obietnic jest zawsze zakamuflowany. Na uwadze należy mieć także wolę podporządkowania, gdzie pojawiające się zaufanie zawsze jest fałszywe. Tym celem jest maksymalizacja własnych celów (zysków) w różnych obszarach. Cel strategiczny to przejęcie politycznej kontroli nad podmiotami wytypowanymi do wyzyskiwania, co bezpośrednio przekłada się na inne sfery działania podmiotu ofensywnego.

Globalna przestrzeń bezpieczeństwa międzynarodowego jest niezmiernie trudna do diagnozowania. Agresja obecna w otoczeniu państw poprzez upolitycznienie i umiędzynarodowienie, w tym wsparcie polityczno-gospodarcze i wojskowe państw silnych, wnosi wiele niewiadomych i zagrożeń dla bytu i swobodnego rozwoju społeczeństw. Trwający wyścig o dominację stanowi wyzwanie zarówno dla państw zaangażowanych, jak i organizacji międzynarodowych właściwych w sferze umacniania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Zakres i dynamika zmian, a także splot zdarzeń sprawiają, że nie można wykluczyć wybuchu konfliktu zbrojnego „na tle napięć i sprzeczności interesów w obszarze stosunków społeczno-politycznych, finansowo-gospodarczych, narodowościowo-etnicznych, religijno-kulturowych, ekologicznych i wojskowych” (Dworecki, 1996, s. 25-26).

Zagrożenia militarne bezpieczeństwa państwa „to taki splot zdarzeń polityczno-militarnych, w którym może nastąpić utrudnienie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju narodu (państw) albo naruszenie bądź utrata jego suwerenności i integralności terytorialnej w wyniku oddziaływania militarne (napaści zbrojnej)” (Dworecki, 1996, s. 23). Zagrożenia militarne i konflikty zbrojne są zróżnicowane, mają najczęściej podłoże polityczno-gospodarcze i narodowościowo-religijne. Nie należy również ignorować eskalacji zjawiska, jakim jest nacjonalizm, który w połączeniu z zagrożeniami politycznymi, ekonomiczno-gospodarczymi i kulturowo-religijnymi może doprowadzić do konfliktu zbrojnego. Ten problem jest szczególnie ważny, ponieważ dwie wojny światowe nie rozwiązały wspomnianej kwestii, a przyjęte traktaty tylko zaostriżyły spory międzynarodowe i wewnątrzpaństwowe.

Globalna przestrzeń bezpieczeństwa w trzeciej dekadzie XXI wieku jest bardzo skomplikowana, a przede wszystkim nieprzewidywalna. Wykreowany przeciwnik, jakim jest Rosja, stał się obiektem nie tylko ofensywnych operacji informacyjnych, ale i sankcji ekonomicznych (por. Pavlenko i Korabel, 2022, s. 52-53). Izolowana na scenie międzynarodowej, z nakazem aresztowania Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina wydanym przez Międzynarodowy Trybunał Karny obowiązujący w 123 państwach, to nowa rzeczywistość w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa. Dla państw, których siły zbrojne nie biorą bezpośredniego udziału w konflikcie zbrojnym Rosja–Ukraina, to nie tylko deklaratywne poparcie Ukrainy, ale to wsparcie materiałowo-techniczne i w uzbrojenie. Wydarzenia te oznaczają, że żyjemy w stanie kryzysu, ale jest to kryzys w sferze niemilitarnej.

Stan kryzysu w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa to nie tylko trwający konflikt zbrojny, ale także zaangażowanie stron trzecich, które przez decyzje polityczne wspierające ich partykularne interesy przyczyniają się do jego eskalacji, bez dążenia do jego przerwania. Nieliczne państwa, Turcja, Chiny czy Francja, podejmują działania ukierunkowane na jego zakończenie. Na uwagę zasługuje dwunastopunktowa propozycja strony chińskiej na zakończenie trwającej wojny. Jednak wiele państw popierających politykę USA nie jest zainteresowanych jej zakończeniem, a każda pokojowa propozycja to krytyka i odrzucenie. Taka postawa przede wszystkim Stanów Zjednoczonych to postępująca eskalacja konfliktu i pogłębianie się trwającego kryzysu w Europie. Na uwadze należy mieć również konflikt na Bliskim Wschodzie (Hamas–Izrael), który rzutuje na poziom globalnego bezpieczeństwa.

2. KRYZYS

„Kryzys jest nie tylko punktem zwrotnym, przełomem, lecz także wyborem między tradycją a utopią, czyli między zachowaniem *status quo* a pragnieniem zmian tak rewolucyjnych, że bliskich utopi” (Kozłowska, 2001, s. 42). Dlatego też kryzys postrzegamy jako zjawisko negatywne, które jest kojarzone z negatywnymi wydarzeniami, prowadzącymi do wywołania lęku. Myśl o kryzysie może także prowadzić do bolesnych przeżyć, o których człowiek wolałby zapomnieć (Żebrowski, 2012, s. 20).

Przyjmuje się, że „kryzys jest stanem rzeczy, ale stanem przejściowym, stanem niestabilności. W ujęciu ogólnym stanowi fazę funkcjonowania danego podmiotu (układu, organizmu, systemu), którego atrybutem jest niestabilność. Istotą kryzysu jest brak stabilności podmiotu, która powoduje zmianę jego funkcji (a nawet całkowite ich ustanie)” (Wróblewski, 2001, s. 11-19). Powyższa definicja jest ogólna i obejmuje każdy z układów, organizmów oraz systemów, np. organizmy czy instytucje, organizacje itp. (por. Balcerowicz, 2010, s. 142). Przyjmujemy, że na kryzys wpływają trzy elementy, a mianowicie: czas i presja z nim związana, zagrożenie i zaskoczenie z nim związane, a także niebezpieczeństwo wraz z okolicznościami, które na nie wpływają (por. Balcerowicz, 2010, s. 143) „Kryzys w stosunkach międzynarodowych traktuje się często jako jedno ze stadiów rozwojowych występujących w określonych fazach konfliktów międzynarodowych” (Balcerowicz, 2010, s. 145). Obok kryzysów: ogólnego, społecznego, politycznego, kulturowego na szczególną uwagę zasługuje kryzys polityczno-militarny. Kryzys polityczno-militarny wiąże się z ograniczonym użyciem sił zbrojnych, które wspierają działania polityków – niekiedy nie zawsze słusznych z punktu widzenia interesów społeczeństwa.

Tabela 1. Podział kryzysów według koncepcji NATO

Lp.	Podział kryzysów
1.	w strefie bezpieczeństwa NATO: <ul style="list-style-type: none"> ▪ duże rozruchy, kryzys społeczno-polityczny w państwie NATO ▪ operacja antyterrorystyczna wynikająca z zagrożenia państwa NATO z zewnątrz
2.	poza strefą bezpieczeństwa NATO: <ul style="list-style-type: none"> ▪ wojny domowe w innych państwach ▪ napięcia między państwami grożące wybuchem konfliktu lokalnego ▪ przywracanie porządku po wygaśnięciu konfliktu lokalnego ▪ załamanie się władzy politycznej w państwie lub/i sytuacja, w której dochodzi do nadmiernych cierpień ludności

▪ sytuacja zagrożenia katastrofą nuklearną wywołaną zarówno środkami wojskowymi, jak i awariami w elektrowniach jądrowych, a także poważnymi katastrofami ekologicznymi▪ zagrożenie licznych grup obywateli państwa NATO znajdujących się poza jego granicami▪ konieczność ochrony morskich szlaków komunikacyjnych▪ międzynarodowa interwencja zbrojna przeciwko innemu państwu, udział w konflikcie lokalnym.

Źródło: Balcerowicz, 2010, s. 143.

Środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego jest związane przede wszystkim z kooperacją negatywną, w trakcie której państwa silne prowadzą zakrojoną na szeroką skalę ekspansję polityczną, ideologiczną, kulturową, ekonomiczną oraz wojskową w skali globalnej. Kooperacja pozwolić ma na zabezpieczenie własnych potrzeb o zróżnicowanym charakterze, ze szczególnym wskazaniem na możliwość decydowania o kształcie środowiska bezpieczeństwa oraz umożliwić wyartykułowanie swojej pozycji i znaczenia. Jednak, przy braku racjonalnych decyzji politycznych, działania tego typu mogą doprowadzić do niekontrolowanego użycia posiadanych sił i środków (w tym masowego rażenia), co niewątpliwie będzie skutkowało zagładą życia na Ziemi. Będzie to wówczas szczególna sytuacja kryzysowa, w której ludzkość nigdy się nie znalazła.

3. ZAGROŻENIA

Przebieg dotychczasowych zjawisk czy wydarzeń, które były (są) źródłem zagrożeń o zróżnicowanym podłożu, pozwala przyjąć, że będziemy (jesteśmy) świadkami (uczestnikami) sytuacji kryzysowych będących następstwem katastrof i klęsk żywiołowych spowodowanych przez siły natury, celowe lub przypadkowe działania człowieka, w tym wewnętrzne konflikty zbrojne z uwagi na ich umiędzynarodawianie.

Dla bezpieczeństwa jednostki, grupy społecznej, narodu i państwa (w tym i zarządzania kryzowego) ważna jest świadomość tego, że obok już istniejących zagrożeń pojawia się wiele nowych, którym towarzyszy pytanie o ich naturę i istotę wynikających z tego zmian w podejściu pojedynczego człowieka i organizacji (państwa) do konieczności ich likwidacji lub/i niedopuszczenia do powstania. „Nie ulega wątpliwości, że analiza i prognoza zagrożeń staje się jednym z priorytetowych obszarów poznania” (Sobolewski, 2009, s. 72). Według badania przeprowadzonego w sierpniu 2023 r. Polacy najbardziej boją się takich zagrożeń, jak wyłudzenie danych (kradzież tożsamości), wypadek, oszustwa. Szczegółowe dane prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Obawy mieszkańców Polski wobec przestępstw jako potencjalnych zagrożeń

Prosta średnia krocząca (SMA – Simple Moving Average)	pomiar				
	wrzesień	styczeń	luty	maj	sierpień
wypadek	2,11	2,20	2,25	2,30	2,28
wyłudzenie danych, w tym kradzież tożsamości, ujawnienia danych prywatnych/zawodowych	2,23	2,31	2,32	2,33	2,36
oszustwo	2,05	2,13	2,15	2,12	2,09
kradzież, przywłaszczenie	1,95	1,99	1,99	1,97	1,95
włamanie	1,93	1,93	1,93	1,95	1,99
rozbój	1,67	1,77	1,77	1,71	1,73
zamach terrorystyczny	1,55	1,55	1,55	1,53	1,56
naruszenie nietykalności cielesnej	1,51	1,63	1,67	1,65	1,61
pobicie, bójki	1,59	1,68	1,70	1,55	1,62
zniesławienie, zniewaga	1,61	1,64	1,67	1,69	1,63
groźby karalne, uporczywe nękanie (stalking)	1,53	1,50	1,53	1,50	1,49
naruszenie miru domowego	1,58	1,56	1,58	1,53	1,55
znęcanie się fizyczne lub psychiczne	1,41	1,38	1,41	1,38	1,40
zabójstwo, usiłowania zabójstwa	1,45	1,44	1,45	1,41	1,43
zgwałcenie, usiłowanie zgwałcenia lub zmuszenie do innej czynności seksualnej	1,43	1,45	1,51	1,42	1,44
pozbawienie wolności, przetrzymywanie, uprowadzenie	1,38	1,39	1,42	1,35	1,43
dyskryminacja ze względu na posiadane cechy i/lub światopogląd	1,43	1,53	1,56	1,48	1,50
werbalne molestowanie seksualne	1,37	1,33	1,37	1,30	1,33
obraza uczuć religijnych, dyskryminacja wyznaniowa	1,40	1,47	1,47	1,45	1,42
nadużycie zależności (w miejscu pracy) w celu doprowadzenia do czynności seksualnej	1,23	1,20	1,23	1,21	1,22

Źródło: Badania dla bezpieczeństwa, 2023.

„Przez zagrożenie należy rozumieć zdarzenie spowodowane przyczynami losowymi (naturalnymi) lub nielosowymi (celowymi), wywierające negatywny wpływ na funkcjonowanie danego systemu. Może także spowodować niekorzystne (niebezpieczne) zmiany w otoczeniu systemu. Kumulowane i nierozwiązane na czas zagrożenia mogą prowadzić do zaistnienia sytuacji kryzysowej zarówno w rozpatrywanym systemie, jak też w określonym środowisku systemowym” (Ficoń, 2007, s. 76). Kryteria klasyfikacji źródeł zagrożeń kryzysowych przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Kryteria klasyfikacji zagrożeń kryzysowych

Lp.	KRYTERIA KLASYFIKACJI ZAGROŻEŃ	
	KATEGORIE	PODKATEGORIE
1.	źródła powstania	naturalne, techniczne, społeczne, cywilizacyjne, ekologiczne
2.	podział rodzajowy	zdarzenia, katastrofy, klęski, kataklizmy
3.	czas eliminacji	krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, bezterminowe
4.	dziedzina działania	sektorowe, religijne, polityczne, uniwersalne
5.	poziom destrukcji	minimalny, średni, wysoki, totalny
6.	zasięg przestrzenny	lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy, ogólnosiwiatowy
7.	determinizm przyczyn	celowe, losowe, mieszane, przyrodnicze
8.	możliwości antycypacji	kontrolowane, prognozowane, nieprzewidywalne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Ficoń, 2007, s. 78.

4. ZAGROŻENIA NATURALNE

Zagrożenia naturalne są wywoływane przez czynniki fizyczne, siły i zjawiska przyrodnicze. Mimo że są zidentyfikowane i zbadane przez człowieka, to jednak ich skala i dynamika niszczenia sprawiają, że nauka, technika i technologie są wobec żywiołów nieskuteczne, a sam człowiek jest bezbronny. Nadmierna ingerencja w środowisko (przyrodę) sprawia, że człowiek powoli staje się jej przeciwnikiem i bardzo często znajduje się na pozycji przegranej (por. B.E. Montz, G.A. Tobin, R.R. Hagelman, 2017, s. 9-10) Również dążenie ludzkości do poznania i zagospodarowania przestrzeni otaczającej Ziemi wiąże się ze zmianami fizycznymi i chemicznymi, co oznacza, że człowiek musi się liczyć z zagrożeniami kosmicznymi. Prowadzone badania z udziałem nielicznych państw wykazują, że wpływ kosmosu na życie na Ziemi jest wbrew pozorom bardzo znaczący. Stanowi to podstawę do prognozowania zagrożeń, których źródłem jest kosmos. Podział zagrożeń naturalnych przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Podział zagrożeń naturalnych

Lp.	ZAGROŻENIA NATURALNE	
1.	klimatyczne	intensywne opady, powódzie, lawiny, susze, upały, oblodzenie, zasy, huragany, tornada, burze i wyładowania atmosferyczne, efekt cieplarniany, pożary
2.	tektoniczne	trzęsienia ziemi, erupcja wulkanów, fale tsunami, zakłócenia magnetyczne ziemi
3.	biologiczne	choroby zakaźne, epidemie, pandemie, choroby klimatyczne, skażenie wody, skażenie żywności
4.	kosmiczne	promieniowanie słoneczne, promieniowanie kosmiczne, kolizja kosmiczna, obca cywilizacja, obce formy życia

Źródło: K. Ficoń, 2007, s. 84.

5. ZAGROŻENIA TECHNICZNE

Zagrożenia techniczne mają ścisły związek z postępem cywilizacyjnym, w tym naukowym, technicznym i technologicznym, a przede wszystkim z działalnością gospodarczą człowieka. Na uwagę należy mieć również „dynamiczny rozwój przemysłu, który jest źródłem wielu zagrożeń skutkujących skażeniem środowiska naturalnego, systematycznym zwiększaniem się liczby odpadów (w tym radioaktywnych), emisją dwutlenku węgla w atmosferze, czemu towarzyszy zmniejszanie się obszarów zalesionych, globalne ocieplenie i anomalie

pogodowe” (Rokitowska, 2021, s. 90). Szczególny rodzaj zagrożenia to elektrownie atomowe, obiekty składowania zużytych materiałów radioaktywnych, zakłady i magazyny przechowujące środki toksyczne oraz pojazdy transportujące te substancje. Ponadto doliczyć tu można laboratoria przechowujące niebezpieczne substancje biologiczne i chemiczne. Materiały toksyczne, wybuchowe i promieniotwórcze stosowane są przede wszystkim w energetyce, przemyśle chemicznym, paliowym, hutniczym, motoryzacyjnym, ośrodkach medycyny nuklearnej, onkologicznej itd. Awaryjne w tego typu zakładach, w elektrowniach mogą spowodować: skażenie promieniotwórcze środowiska człowieka, zatrucia, pożary, wybuchy, śmierć wielu osób i doprowadzić do skażenia terenu na dziesiątki lat.

Tabela 5. Podział zagrożeń technicznych

Lp.	ZAGROŻENIA TECHNICZNE	
1.	pożary i klęski krajobrazowe	pożary: naturalne, sztuczne, przemysłowe, komunalne, obszarowe
2.	skażenie chemiczne	awarie: chemiczne, skażenia chemiczne, skażenia promieniotwórcze, zanieczyszczenia biologiczne
3.	katastrofy budowlane	przemysłowe, instalacyjne, komunalne, szkody górnicze
4.	katastrofy komunalne	awarie: energetyczne, wodociągowe, gazowe, ciepłownicze
5.	katastrofy komunikacyjne	kosmiczne, lotnicze, kolejowe, morskie, w żegludze śródlądowej, samochodowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. Ficoń, 2007, s. 90.

6. ZAGROŻENIA SPOŁECZNE

Zagrożenia społeczne „są szczególnymi zagrożeniami, gdzie sprawcą, jak i ofiarą jest zarówno pojedynczy człowiek, jak i społeczeństwo znajdujące się w określonym stadium niezadowolenia społecznego, socjalnego, ekonomicznego, politycznego, kulturowo-obyczajowego czy religijnego” (Ficoń, 2007, s. 97). Do form okazywania niezadowolenia przez społeczeństwo zalicza się: strajki, manifestacje, masowe zgromadzenia, rozruchy uliczne itp.

Zjawiska, które destabilizują sytuację wewnętrzną w państwie, powstają w procesach: tworzenia prawa i jego przestrzegania; warunków socjalno-bytowych; gwarantowania bezpieczeństwa i swobód obywatelskich; prywatyzacji i reprivatyzacji; kreowania polityki przemysłowej, rolnej i usług; rozwoju nauki, techniki

i technologii; ochrony środowiska naturalnego. Na uwadze należy mieć również procesy związane z globalizacją ze wskazaniem na sferę ekonomiczno-gospodarczą.

Należy przyjąć, że społeczeństwo Polskie prawdopodobnie nie do końca ma świadomość zachodzących zmian społeczno-politycznych ze szczególnym wskazaniem na gospodarcze. Niewątpliwie poziom życia znacznie się obniżył, co jest źródłem niezadowolenia społecznego, które przyjmuje różne formy. Na uwadze należy również mieć prowadzoną politykę gospodarczą, która bezpośrednio przekłada się na politykę społeczną, to likwidacja miejsc pracy, która nie zawsze była (jest) uzasadniona. W ten sposób pozbawia się ludzi środków do utrzymania. Temu długofalowemu zjawisku towarzyszy nie tylko wspomniana migracja zarobkowa, ale postępująca pauperyzacja społeczeństwa czy rozwój przestępczości.

Jedną z istotniejszych przesłanek stanowiących poczucie zagrożenia przez społeczeństwo jest zagrożenie bezpieczeństwa i swobód obywatelskich. „Przejawia się to w niestabilnym i niespójnym prawie, przypadkach działania prawa wstecz, bezkarności przestępców, aferach gospodarczych i finansowych, rozbojach elementów napływowych, korupcji urzędników, destrukcyjnej walce o władzę różnych polityków lub ugrupowań politycznych z wykorzystaniem ulicy, nierówności wobec prawa oraz braku sprawiedliwości społecznej” (Dworecki, 1996, s. 31). W trzeciej dekadzie XXI wieku do kluczowych zagrożeń o charakterze społecznym należy zaliczyć masowe przemieszczanie się ludności spowodowane konfliktem zbrojnym Rosja–Ukraina. Do innych przyczyn tego zjawiska zalicza się: migracje polityczne (wojny domowe, represje) i religijne, migracje rodzinne w ramach łączenia rodzin i te związane z katastrofami naturalnymi.

Szczególnym zagrożeniem dla społeczności międzynarodowej jest terroryzm międzynarodowy, którego skala i skutki społeczne są nieprzewidywalne. Terrorysty działają we wszystkich środowiskach i przestrzeniach, posługując się zróżnicowanymi środkami i metodami, które uznają za słuszne. Jako cele wybierają dowolne osoby, grupy, obiekty materialne i niematerialne, a scenariusze są zaskakujące, przerażają swoim rozmachem i skalą okrucieństwa. W swojej działalności wykorzystują osiągnięcia naukowo-techniczne (wykorzystanie Internetu) i technologiczne, metody i techniki operacyjne właściwe dla służb policyjnych. Posiadają strukturę sieciową, są głęboko zakonspirowani, profesjonalnie szkoleni i przygotowani do akcji. Należy podkreślić, że działania o charakterze terrorystycznym wpływają na osoby cywilne, które są bezpośrednio zagrożone. Powoduje to panikę wśród ofiar oraz wpływa na zanik poczucia bezpieczeństwa. Terroryzm może mieć bardzo duży zasięg terytorialny Współczesny terroryzm jest nieprzewidywalny co do miejsca i czasu, stosowanych

form i metod ataku oraz stosowanych środków. Jego głównym celem jest uzyskanie rozgłosu, maksymalna ilość ofiar (najczęściej ofiary są przypadkowe), permanentny strach i chaos. Przykładowe cele ataków terrorystycznych: pojedyncze osoby, grupy społeczne, skupiska ludności, państwa, siły zbrojne, instytucje publiczne, obiekty techniczne, centra gospodarcze, środki komunikacyjne, zasoby naturalne, walory przyrodnicze, symbole niematerialne.

Na uwadze należy mieć także zagrożenia związane z działalnością zorganizowanych grup przestępczych o charakterze transgranicznym. Działalność ta obecna jest w różnych obszarach życia politycznego (np. korupcja polityczna), społecznego, gospodarczego, ekonomicznego, wśród organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości każdego państwa.

7. ZAGROŻENIA MILITARNE

Globalne środowisko bezpieczeństwa nadal jest pełne sprzeczności: natury historycznej, narodowościowej, wyznaniowej, społecznej, kulturowej, a tym samym jest źródłem napięć, sytuacji kryzysowych i konfliktów o charakterze zbrojnym. Obserwując przebieg wydarzeń w różnych rejonach świata, należy stwierdzić, że prawdopodobieństwo wybuchów konfliktów o charakterze zbrojnym jest o wiele większe niż zakładano. Takim przykładem jest wspomniany konflikt zbrojny Rosja–Ukraina czy też Hamas–Izrael.

„Zagrożenie militarne bezpieczeństwa państwa to taki splot zdarzeń polityczno-militarnych, w którym może nastąpić utrudnienie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju narodu (państwa) albo naruszenie bądź utrata jego suwerenności terytorialnej w wyniku oddziaływania militarne (napaści zbrojnej)” (Dworecki, 1996, s. 23). Do przyczyn powstawania zagrożeń militarnych zalicza się m.in. czynniki: polityczne, społeczne, psychologiczne, etniczne, narodowościowe, wyznaniowe, ekonomiczne, ekologiczne, wojskowe itd. Wskazane przyczyny dają szerokie spektrum zagrożeń, które mają duży wpływ na kształtowanie przestrzeni bezpieczeństwa z uwzględnieniem zagrożenia militarne. Na uwadze należy mieć również, że niekorzystny rozwój we wskazanych obszarach stanowi groźbę realnego zagrożenia o charakterze militarnym, gdzie w skrajnych przypadkach mogą one przybrać postać konfliktu zbrojnego.

Przebieg dotychczasowych konfliktów zbrojnych to przede wszystkim splot wielu złożonych i wzajemnie powiązanych przyczyn o charakterze „historyczno-narodowościowym i nacjonalistycznym, religijno-kulturowym, politycznym, ekonomiczno-ekologicznym i wojskowym” (Dworecki, 1996, s. 63).

Tabela 6. Obszary powstawania zagrożeń o charakterze militarnym

Lp.	PRZYCZYNY	OBSZARY SZCZEGÓLOWE
1.	polityczne	transformacja ustrojowa rozchwianie sceny politycznej dyskredytowanie władzy szantaż polityczny izolacja polityczna niestabilność prawa terroryzm polityczny tolerancja dla przekonań politycznych
2.	ekonomiczne	recesja gospodarcza restrykcje gospodarcze ograniczenia kredytowo-finansowe status materialny obywateli zadłużenie państwa kryzys ekonomiczny embargo handlowe stan budżetu państwa proces prywatyzacji i reprivatyzacji urynkowanie usług i świadczeń socjalnych
3.	społeczne	stan bezrobocia stan bezpieczeństwa socjalnego stan bezpieczeństwa osobistego obywateli stan przestrzegania swobód obywatelskich podział etniczny i wyznaniowy pauperyzacja społeczeństwa różnice statusu materialnego dostępność do oświaty, kultury, nauki i wypoczynku antagonizmy plemienne
4.	wojskowe	charakter doktryny wojennej wielkość potencjału obronnego państwa stan budżetu MON struktura organizacyjna sił zbrojnych charakter szkolenia wojskowego dyslokacja jednostek wojskowych wyposażenie techniczne wojsk stan produkcji zbrojeniowej wydatki zbrojeniowe sąsiadów
5.	psychologiczne	poczucie zagrożenia praw i swobód obywatelskich patologiczne zachowania społeczeństwa apatia społeczeństwa aktywność ośrodków propagandy
6.	ekologiczne	degradacja środowiska naturalnego próby z bronią nuklearną katastrofy transportów ze środkami toksycznymi wvóz do kraju opadów poprodukcyjnych awarie elektrowni atomowych zanieczyszczenia przemysłowe środowiska stan utylizacji odpadów środków aktywnych

Źródło: Dworecki, 1996, s. 59-62.

Wymienione obszary w określonych warunkach mogą stać się na tyle konfliktotwórcze, że w skrajnych przypadkach może dojść do wybuchu konfliktu zbrojnego. Pamiętać przy tym należy, że aktualne stosunki międzynarodowe praktycznie na wszystkich płaszczyznach charakteryzują się systemem współzależności i powiązań zarówno w sferze społecznej, politycznej, gospodarczej (co jest szczególnie widoczne), religijnej, a także wojskowej czy walki z międzynarodowym terroryzmem i zorganizowaną przestępczością transgraniczną.

W procesie prognozowania przyczyn powstawania zagrożeń militarnych muszą być one brane pod uwagę przez każde państwo (grupy państw). Przemawia za tym nie tylko położenie geopolityczne, ale i rozwój sytuacji społeczno-politycznej i wojskowej w otoczeniu zewnętrznym (bliższym i dalszym) i wewnętrznym państwa. Zagrożenia militarne mogą przybierać różne formy, do których zalicza się: przewrót wojskowy, akcję zbrojną, blokadę militarną, incydenty graniczne, interwencję zbrojną, napaść zbrojną grup nieformalnych, konflikt lokalny na terenie sąsiedniego państwa, szantaż militarny, prowokację militarną, ograniczone użycie środków przemocy zbrojnej, zbrojne starcie graniczne, militarny konflikt w strefie granicznej, konflikt między państwami bezpośredniego otoczenia itd.

Warto mieć na uwadze to, że zagrożenia o charakterze militarnym nie wynikają tylko z posiadanego przez państwo (państwa) sąsiednie potencjału militarnego, ale z woli jego użycia w celu rozwiązania spornych kwestii, realizacji partykularnych celów strategicznych.

Trzecia dekada XXI wieku zdominowana jest przez globalną wojnę informacyjną, która stanowi największe zagrożenie dla społeczności międzynarodowej i poszczególnych państw. Jest to walka o przejęcie kontroli nad umysłem człowieka. W tym konflikcie informacyjnym dominuje manipulacja, czyli wiązanie i ujarzmienie. „Człowiek poddany manipulacji jest jak spętany łańcuchem. Jest sterowany i nie może się swobodnie poruszać” (Hehne, 1997, s. 11). Dziś toczy się walka o naszą wolność jutra, jest to teza która jest potwierdzana przez codzienne zmiany zachodzące w otoczeniu jednostki, grup społecznych, narodów i państw. Manipulacja zawsze była podstępem propagandy politycznej, reklamy gospodarczej i tzw. przemysłu wytwarzającego informacje. Jest ukierunkowana na wpływanie na decyzje człowieka, jest to umiejętność wykorzystywania kogoś (człowieka), kto nie zna celów strony ofensywnej (agresywnej). Jest to nowoczesna umiejętność sterowania dużymi zbiorowościami, przy czym indywidualna wiedza i rozumienie są całkowicie wyłączone. W tym tkwi wielkie umasowienie człowieka, które stanowi zagrożenie dla ludzkości. Warto mieć na uwadze to, że w trwającej globalnej wojnie informacyjnej jej

uczestnicy dysponują „różnicowanymi zestawami narzędzi począwszy od prostego kłamstwa, aż po czystą prawdomówność, która niekiedy bywa tragiczna w skutkach” (Chudy, 2004, s. 14).

Ten rodzaj konfrontacji dominuje w globalnej przestrzeni informacyjnej, która kształtuje obecne środowisko bezpieczeństwa. Należy przyjąć, że skala ataku na osobową przestrzeń informacyjną, a także techniczną będzie dominowała w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym państw. Państwa muszą mieć na uwadze ten rodzaj agresji, przed którą trudno się bronić, a jej skuteczność to wojna nerwów, która jest źródłem wielu nowych jeszcze nieznanymi zagrożeniami, co może wymuszać uruchomienie procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym.

WNIOSKI

XXI wiek to początek przemian w globalnej przestrzeni bezpieczeństwa, które są źródłem wielu zagrożeń o zróżnicowanych podłożach. W środowisku człowieka występują o szczególnie destrukcyjnej sile niszczenia zagrożenia naturalne i celowe (ich źródłem jest zawsze negatywna działalność człowieka). Skala trwających przemian cywilizacyjnych i towarzyszący jej burzliwy rozwój nauki i techniki, z uwagi na skalę i dynamikę, zaskoczyły społeczność międzynarodową. Technika informatyczna i komunikacyjna oraz Internet tworzą nowy obszar konfrontacji w sferach militarnej i niemilitarnej. Wpisują się we wszystkie obszary ludzkiej działalności. Jej wszechobecność, a przede wszystkim zależność, sprawiają, że obok pełnienia roli usługowej (wspierającej) technika jest źródłem jakościowo nowych zagrożeń wymagających identyfikacji, rozpoznania i wypracowania metod ich zwalczania. Bardzo często nakładają się one na już istniejące, co rodzi trudności w ich rozpoznawaniu i neutralizacji. Na szczególną uwagę zasługuje zagrożenie, jakim jest trwająca globalna wojna informacyjna, w ramach której stosowana jest propaganda, manipulacja, dezinformacja, kłamstwo. Zagrożeniem jest cel jej prowadzenia, a jest nim zawsze człowiek. Podstawę zwalczania zagrożeń stanowi wiedza na ich temat, co pozwoli na planowanie przedsięwzięć i podejmowanie działań pozwalających na niedopuszczenie do ich powstania lub zminimalizowania negatywnych skutków.

BIBLIOGRAFIA

- Badania dla bezpieczeństwa (2023), Pomiar zjawiska przestępczości – badanie ilościowe, <https://badaniadlabezpieczenstwa.pl/wp-content/uploads/2023/11/Pomiar-zjawiska-przest%C4%99pczo%C5%9Bci-sierpie%C5%84-2023.pdf> [dostęp: 24.11.2023].
- Balcerowicz B. (2010), *Sily zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Beck U. (1997), *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf die Globalisierung*, Frankfurt, [za:] Tymanowski J. (red.) (2001), *Współczesne problemy globalne a bezpieczeństwo europejskie*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Chudy W. (2004), *Kłamcy profesjonalni? Praca dyplomaty i szpiega w ujęciu etyki*, Tychy: Maternus Media.
- Dworecki S. (1996), *Od konfliktu do wojny*, Warszawa: Wydawnictwo BUWIK.
- Ficoń K. (2007), *Inżynieria zarządzania systemowego. Podejście systemowe*, Warszawa: Bel Studio.
- Giddens A. (1999), *Trzecia droga. Odmowa socjaldemokracji*, przeł. H. Jankowska, Warszawa: Książka i Wiedza.
- Hehne P. (1997), *Sila manipulacji*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Kozłowska K. (2001), *Etymologia, pojęcia i typologia kryzysów*, *Myśl Wojskowa*, nr 2, s. 42-53.
- Lewandowski, P. (2023), *Ład międzynarodowy jako przedmiot poznania w naukach o bezpieczeństwie*, *Wiedza Obronna* 284, nr 3, s. 1-20; <https://www.doi.org/10.34752/2023-d284>
- Linh H.T.D. i Linh T.N. (2022), *Impacts of globalisation on economic growth in Europe Union countries*, *HCMCOUJS-Economics and Business Administration*, nr 13, s. 88-89.
- Łomny Z. (1995), *Człowiek i edukacja wobec przemian globalnych*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- Montz B.E., Graham A.T. i Hagelman R.R. (2017), *Natural hazards. Explanation and Integration*, Nowy Jork–London: The Guilford Press.
- Pavlenko T. i Korabel M. (2022), *The national security field under conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022*, *Journal of Geography, Politics and Society*, nr 12, s. 52-53.
- Rokitowska J. (2021), *Zagrożenia naturalne i techniczne–występowanie zjawisk w środowisku bezpieczeństwa*, [w:] D. Kazimierzczak, J. Robski, O. Wasiuta, W. Zakrzewski (red), *Edukacja w świecie VUCA. Charakterystyka środowiska bezpieczeństwa*, Kraków: Wydawnictwo Libron, s. 81-104.
- Sobolewski G. (2009), *Reagowanie kryzysowe w środowisku miejskim. Aspekt militarny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Sobowiec K. (2023), *Terroryzm jako jedno z największych zagrożeń bezpieczeństwa współczesnego świata*, [w:] E. Jasiuk, A. Chochowska (red.), *Budowanie poczucia bezpieczeństwa w czasach pandemii oraz zagrożenia terroryzmem i wojną*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego.
- Wassmund H. (1997), *Kampf der Kulturen – die Zukunft der Weltpolitik*, *Politik lehren*, nr 1, s. 1, [za:] Tymanowski J. (red.) (2001), *Współczesne problemy globalne a bezpieczeństwo europejskie*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wróblewski R. (2001), *Państwo w kryzysie*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Żebrowski A. (2012), *Zarządzanie kryzysowe elementem bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

ZAGROŻENIA DLA LUDNOŚCI CYWILNEJ
W GLOBALNYM ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA
WYBRANE ASPEKTY

Streszczenie

Środowisko człowieka to kooperacja pozytywna i negatywna, której towarzyszy wojna nerwów. Ewolująca i dynamicznie zmieniająca się przestrzeń bezpieczeństwa poszczególnych państw jest źródłem wielu złożonych zagrożeń o zróżnicowanych podłożach. Bardzo często nakładają się one na siebie, co oznacza, że trudno je rozpoznawać i zwalczać. Występują tak w sferze niemilitarnej, jak i militarnej. Ich wieloaspektowość sprawia, że poszczególne aspekty mogą dominować i jeśli nie pojawią się na początku określonej sytuacji, to wystąpią w trakcie. Zawsze jednak należy mieć na uwadze, że zagrożenia polityczne będą dominowały. Warto podkreślić, że pojawienie się jednego zagrożenia pociąga za sobą kolejne. Szczególnie niebezpieczne są zagrożenia naturalne i celowe związane z negatywną działalnością człowieka, która stanowi zagrożenie tak dla niego, jak i jego środowiska. Dysponuje on szerokim spektrum narzędzi pozwalających na prowadzenie działalności destrukcyjnej. Wiedza o zagrożeniach i ich monitorowanie pozwala na podejmowanie działań wyprzedzających, co z kolei pozwala na minimalizowanie strat zasobów.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo; zagrożenia militarne; zagrożenia niemilitarne; konflikty; kryzys.